

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת מקץ תשע"ג שנה ב' גליון 17

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: האמורא רב יוסף ניצוץ נשמתו של יוסף הצדיק

לפרקא? השיב לו רב אויא: דהוה חליש לבאי ולא מצינא. אמר ליה: אמאי לא טעמת מידי ואתית? אמר ליה לא סבר לה מר להא דרב הונא דאמר רב הונא אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוספין. ומסביר רש"י: שרב יוסף היה מוסר את דרשתו בין שחרית למוסף.

וצריך ביאור מה ראה רב יוסף לבחור דוקא את הזמן קודם תפילת מוסף לומר את דרשתו?

אולם לפי דרכינו כי רב יוסף הוא ניצוץ נשמתו של יוסף הצדיק, מצינו בשער הכוונות (דרוש ליל שבת דרוש א') שתפלת מוסף היא כנגד יוסף הצדיק. כמו כן מובא בשער הפסוקים (שהוא השער הרביעי משמונה שערים, פרשת יתרו) וז"ל: "זכור את יום השבת", (מזולתו) הנה ר"ת 'את יום' השבת אי"ה. והענין הוא, כי ביום שבת בתפלת מוסף, אז יוסף שהוא היסוד הנקרא זכור, עולה ומתעלה למעלה למעלה, עד ששואלים עליו משרתיו אי"ה מקום כבודו להעריצו. ולכן אנו אומרים במוסף אי"ה מקום כבודו. והנה אם תחליף י' של יוסף, באלפ"א בית"א דא"ת ב"ש, באות מ', יהיו מוסף, ובכך יוסף ומוסף יהיו שוים. ע"כ.

לכן בחר רב יוסף למסור את הדרשה קודם תפילת מוסף, שהיא כנגד שורש נשמתו.

רב יוסף כפי שאנחנו יודעים היה עיוור, כמו שכותבים תוס' בב"ק (ג): שהיה בקי בתרגום, כיון שהיה עיוור והגמרא בגיטין (ס). אומרת, ונפסק כן בשו"ע (או"ח סימן מ"ט), דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה, לכן היה קורא הכל בלשון תרגום. יעו"ש. אולם רב יוסף לא היה עיוור מלידה, כמו שמוכח בשבת (נב): שהוא אומר, שראה את העגלים של רב הונא יוצאים קשורים בחבלים שבצוארם בשבת. וכיצד אם כן התעוור?

כותב הרמב"ן בחידושי למסכת קידושין (לא). וז"ל: ורב יוסף פתח ונסתמא הוה כדאמרינן באגדה משום דלא מצי קאי בנפשיה דלא לאיסתכולי בר מד' אמות דיליה. ע"כ. וכן כתב רבינו גרשום בסוף מסכת מנחות (קט): א"ל רב לרב שימי. שימי את. אתה הוא זה שימי?! לפי שלא היה רואהו משום דהוי ביה ברב מילי דחסידות שלא היה מגביה עיניו מן הארץ ולפניו היה

בפרשיות בהן עסוקים אנו ביוסף הצדיק, מן הראוי לעמוד ולהתבונן על האמורא רב יוסף, רבם ומורם של אביו ורבא, ואשר נראה לומר כי היה בו ניצוץ של יוסף הצדיק (אע"פ שלא מצאתי כן באף ספר, ואשמח אם מישהו ימצא לי מקור לכך), ולא רק משום שקיבל את שמו "יוסף", אלא שמצינו בסנהדרין (מב). אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: במי אתה מוצא מלחמתה של תורה? במי שיש בידו חבילות של משנה. פירש"י "מלחמתה של תורה - הוריותיה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה, לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה כי מהיכן יתגלה הסוד, אלא בבעל משניות הרבה שאם יצטרך לו טעם בכאן ילמדנו מתוך משנה אחרת, או אם יקשה לו דבר על דבר - יבין מתוך משניות הרבה שבידו. ע"כ. ממשיכה הגמרא ואומרת: קרי רב יוסף אנפשיה "ורב תבואות בכח שור". ומסבירים התוס': משום דיוסף איקרי "בכור שור" כדכתיב (דברים לג) "בכור שורו הדר לו", ובעל שמועות הוא בעל חטין כדאמר (הוריות יד). הכל צריכין למרי חטיא ואמרינן בשילהי הוריות (שם) דרב יוסף סיני. ע"כ.

הרי להדיא, שרב יוסף מדמה את עצמו ליוסף הצדיק.

בזה יש לבאר מה שאומר רב יוסף בפסחים (סה): על חג עצרת: "אלמלא האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא". כי אע"פ שכותב רבנו בחיי (שמות א', ו) שיוסף נולד בא' בתמוז. אולם ודאי שהדודאים שקיבלה רחל מראובן סייעו לה להיפקד בזרע של קיימא וללדת את יוסף, וזה היה בימי קציר חיטים היינו בחג השבועות, ועל כך משבח רב יוסף את יום זה, שבזכות יום זה נשמתו ירדה לעולם.

וזו גם הסיבה שרב יוסף כל כך הקפיד על כבוד אמו, כמו שמצינו בקידושין (לא). כששמע את קול צעדיה של אמו שהיא מתקרבת, היה אומר: איקום לפני השכינה שבאה. כי יוסף הצדיק היה כבן שבע שאמו נפטרה, ולא זכה לקיים מצות כיבוד אם כראוי, לכן רב יוסף שהיה ניצוץ נשמתו הקפיד לקיים מצוה זו ביתר הידור.

כמו כן, הגמרא במסכת ברכות (כח): אומרת שרב אויא חלש ולא בא לדרשתו של רב יוסף. למחרת רצה אביו להפיס את דעתו של רב יוסף, לכן שאל את רב אויא: מאי טעמא לא אתא מר

מביט מרוב ענוה וזו היתה אחת ממידותיו. ורצו לנהוג במידה זו רב יוסף ורב ששת תלמידיו ונעשו סגי נהורין.

אם כי הרב ראובן מרגליות בספרו המקרא והמסורה מתפלא, כיצד חבלו בעצמם, הרי אין אדם רשאי לחבול בעצמו, כמבואר בב"ק (נא:), ומה גם דלא רשאי אדם מישראל למיעבד טצדקי למיפטר נפשיה ממצוות, על ידי שנתעוור ונעשה פטור מן המצוות. והוא מיישב, כי יתכן לומר, כי בישיבה בבית אפל ארבעים יום והסתכלות אחרי כן באבני שיש חפצו לכהות עיניהם לבלתי ראות מרחוק ואולם לבסוף נסתמו.

אולם לפי דרכינו יש לומר כי רב יוסף שהיה ניצוץ נשמתו של יוסף, אשר הוא סמל ודמות לשמירת העיניים, הוכרח לעשות כל טצדקי כדי שחס ושלום לא יפגום בעיניו ואפילו להתעוור.

כמו כן מצינו אצל רב יוסף את ענין הבכי, למשל בב"ק (ס.) כשקרא את הפסוק ביחזקאל: "והכרתי ממך צדיק ורשע", בכה ואמר: האם דומים הם צדיק ורשע? ואביי הרגיעו שזה לטובה, שכתוב: "מפני הרעה נאסף הצדיק". כמו כן בכה רב יוסף בקראו את הפסוק במשלי: "ויש נספה בלא משפט" (חגיגה ד:). ויש לומר, שכן מצינו אצל יוסף, שבע פעמים בכל מחזור הסיפורים אודותיו (בראשית מג:ג, מד:כד, מה:ב,יד, מו:כט, נ:א, נ:יז), יוסף הצדיק בוכה. לכן רב יוסף שהיה ניצוץ נשמתו הירבה לבכות.

הגמרא בהוריות (יד.) מביאה שרבה ורב יוסף התמודדו על מקום ראשות הישיבה, שהאחד רב יוסף הצטיין במעלת "סיני" שהיה בקי גדול ואילו רבה הצטיין כ"עוקר הרים", הלכו ושאלו את חכמי ארץ ישראל את מי להעדיף סיני או עוקר הרים, והשיבו להם: סיני כיון שהכל צריכים למארי חטיא. ולפי תשובה זו היו צריכים למנות את רב יוסף, אבל ר יוסף מגודל ענוותנותו סירב ולכן מינו את רבה בר נחמני שנעשה ראש ישיבה למשך עשרים ושתים שנה. ורק לאחר פטירתו קיבל רב יוסף את ראשות הישיבה למשך שנתיים בלבד.

וצריך לדעת שויתור על ראשות הישיבה אין זה דבר של מה בכך, רש"י בתענית (כא.) כותב וז"ל: מנהג הוא מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן, ומעשירין אותו, כדאמרין לגבי כהן גדול בסיפרא וביומא (יח.) והכהן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו. ע"כ. כלומר רב יוסף ויתר על ממון וכבוד רב.

כמו כן ההפסד היה לא רק גשמי אלא גם רוחני, שכן הגמרא בכתובות (מב:) אומרת, אמר רבא האי מילתא קשאי בה רבה ורב יוסף עשרין ותרתין שנין ולא איפרק עד דיתיב רב יוסף ברישא ופירקה... הרי שיש סיעתא דשמיא מיוחדת בלימוד התורה רק כאשר נעשים ראש ישיבה. כמו כן הלימוד שונה כמו שמצינו בנדה (יד:), דרבי כיון דריש מתיבתא הוא ושכיחי רבנן קמיה, מחדדן שמעתתיה. כלומר, לימוד של ראש ישיבה הוא מוצלח יותר מאשר של כל אדם אחר, בכל זאת רב יוסף מוותר על מעמדו כראש ישיבה.

מדוע רב יוסף מוותר על מעמדו כראש ישיבה?

אלא שרב יוסף יודע שהוא ניצוץ נשמתו של יוסף הצדיק, ויוסף הצדיק נפטר קודם לאחיו, וזאת משום, שמצינו בברכות (נה.) שאחד משלשה דברים המקצרים ימיו ושנותיו של אדם, והמנהיג

עצמו ברבנות דאמר רבי חמא בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות. לפיכך לא רצה רב יוסף להנהיג עצמו ברבנות, מה שאכן בסופו של דבר הביא למותו לאחר ששימש שנתיים בלבד כראש ישיבה.

איתא בסנהדרין (נא:): אמר רב יוסף: הלכתא למשיחא. אמר ליה אביי: אלא מעתה שחיתת קדשים לא ליתני הלכתא למשיחא, אלא דרוש וקבל שכר, הכא נמי דרוש וקבל שכר. בתוס' (יומא יג. ד"ה הלכה) ובזבחים (מה. ד"ה הילכתא) כתבו באחד מהתירושים דרש רב יוסף מקשה בש"ס "הילכתא למשיחא", שאין לקבוע הלכות בעניינים הנוגעים לימות המשיח, אבל הש"ס אינו חושש לזה. וכ"כ הרמב"ן (בשבת קלג.) וז"ל: "א"נ דליכא בכולהו אמוראי מאן דקשיא ליה הילכתא למשיחא אלא רב יוסף אבל שאר רבנן פסקי הילכתא בכוליה סדר קדשים, כך מפורש בתוספות", עכ"ל.

וראה בשו"ת בית יצחק (חיו"ד ח"ב סו"ס קמ"ד) שביאר הטעם דלמה רק רב יוסף הקשה כן, משום דלשיטתו קאי דסבירא ליה בנדה (סא:), דמצוות בטלות לעתיד לבוא, ולכן שפיר מקשה, דכיון שהלכה זו אינה נוהגת בזמן הזה, למה צריך לפסוק כלל הלא בימות המשיח מצוות בטלות ואין נפק"מ כלל, וכ"כ בספר מרגליות הים (סנהדרין נא:).

אולם נראה ליישב בדרך אחרת, על פי מה שכתב בספה"ק באר מים חיים (פרשת צו) מהו "דרוש וקבל שכר" הנאמר אצל הלכות הנוהגות לזמן ביאת המשיח, שאין הכוונה ללימוד התורה גרידא, שכן מעלה זו של "דרוש וקבל שכר" קיימת בלימוד כל התורה כולה ולא דוקא אצל הלכות הנוהגות לעתיד לבוא, אלא הכוונה דרוש ותבקש על ביאת המשיח. יעו"ש. ועל פי דבריו יש לומר, כי יוסף בגימטריא "ציון", והיינו שצדיק יכול להשיג ולהגיע למעלה גבוהה של בחינת "בית המקדש" בשלימותו, וכבר אין לו צורך לדרוש ולבקש.

וכתב בספה"ק תפארת שלמה (ראדומסק, פרשת תולדות), וז"ל: "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות" (שם כ"ז, א'). יש להבין ענין הזה שכהו עיניו של יצחק ולא היה יכול לראות וכי היה בעל מום חלילה זמן רב: וכו'. והנה האבות הקדושים על ידי צדקתם נתעלו לבחינת עולם הזקן ההוא, שהוא בחינת גבוה מאצילות. ולכך הנה האורות עליונים הגבוהים האלו היו בוקעים ויורדים על ידיהם ובחינת הארה היא בראיית העיניים, לכן בעבור גדלות האור שהיה נגזו בהם לא יכלו לראות ולהסתכל כלל בעיניי עולם הזה כי היה להם זה כמו המוציא דבר הקדוש חוץ לעזרה וכו'. אשר על כן לא היה יכול יצחק מרוב אורו הגדול לראות כלל בעולם הזה, וזה הפירוש "כי זקן יצחק ותכהין עיניו", הם עיני בשר להסתכל בעיניי גשמיות עולם הזה, לא יכול לראות, אבל באמת היה גלוי עיניים לראות באור הרוחני יותר ויותר מחמת האור הגנוז בתוכו וכו'. יעו"ש כל דבריו.

ולפי זה יש לומר שכן אצל רב יוסף שהתעוור במשך חייו, לא היה זה מחמת הסתכלות על אבני שיש וכנזכר לעיל (ועל זה הוקשה כיצד חבל בעצמו), אלא שעלה ונתעלה לעולמות גבוהים, עד שלא יכול היה להביט עוד בעולם הזה והתעוור. מחמת כן, לא היה צריך עוד לדרוש ולבקש את ביאת המשיח, כיון שהשיג בחיים חיותו בחינה של משיח.